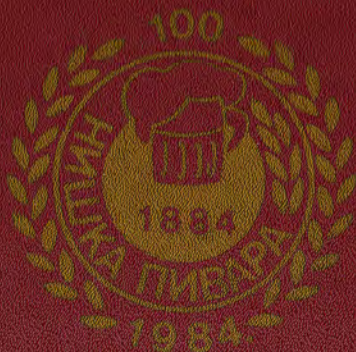




півара - "ніш"



1884 ПИВАРА јована апела



ПИВАРА – „НИШ“

РО ИНДУСТРИЈА ПИВА И БЕЗАЛКОХОЛНОГ ПИЋА

1984

пивара - „ниш“

РО ИНДУСТРИЈА ПИВА И БЕЗАЛКОХОЛНОГ ПИЋА



МОНОГРАФИЈА

СТО ГОДИНА ПИВАРЕ - „НИШ“

НАСТАНАК. — Пивара је прво индустријско предузеће у Нишу. Основана је 1884. године, у време пуштања у саобраћај железничке пруге од Београда до Ниша. Настала је на тај начин што је Јован Апел, власник ручне пиваре у Алексинцу, саградио парну пивару у Нишу. Ниш је у то време постао привлачан за пословне људе из више разлога. Прво, био је велики град, који је имао 16.178 становника и који је представљао другу престоницу Србије, што значи да је важио за значајан потрошачки центар. Друго, изградњом железнице и успостављањем саобраћајне везе не само са Београдом, већ и са Европом, створени су – у односу на дотадашњи период – много повољнији услови за увоз машина, сировина и материјала. Треће, изградња железничких пруга од Ниша до Ристовца, на једној, и од Ниша до Пирота, на другој страни – чиме је успостављена веза са Турском и Бугарском, односно са Солуном и Цариградом – била је од великог значаја: створила је услове да се град на Нишави, с обзиром на географски положај и укрштање тако важних саобраћајница, развија у велики саобраћајни и привредни центар.

Овим разлозима руководио се и Јован Апел када је одлучио да од Турана, који су масовно напуштали тек ослобођени Ниш, купи око шест хектара земље. Ово земљиште налазило се ван града, а по њему је касније читав овај крај добио назив „Апеловац“. То је био један од три највећа земљишна поседа, које су власници из других места држали у атару Ниша: за 1884/85. годину на њега је разрезан порез у износу од 238,4 динара, а порески обавезник био је Јован Апел, пивар из Алексинца.

Изградњом парне пиваре у Нишу, која је могла да испоручи тржишту максимално 20 хектолитара пива дневно, Јован Апел наставио је да живи у Алексинцу. Његова тамошња ручна пивара не само да је и даље радила, већ је „постепено претворена на машински покрет“, а он се, у циљу изналажења извора погонске енергије, бавио и истраживањем угља. Јован Апел, наиме, заједно са др Ђорђем Димитријевићем, окружним физикусом, добио је 1883. године повластицу „на обделавање каменог угља, као и осталих руда и копова, у атарима општина: суботиначке, вакупске, бобовишке и алексиначке“. То је представљало веома озбиљан посао. А како је владало мишљење да се пиво „у овој вароши доста добро производи“, што је значило да се ручна пивара била афирмисала, то су „прве тоне руде послужиле као погонско гориво за пивару“.

У таквим условима, Јован Апел је, 1886. године, имао две пиваре: у Алексинцу, која је имала „казан од Шимелбуша у Бечу“, произведен 1882. године, „од четири коњске снаге“ и у Нишу – „намештај Шимелбуша у Прагу“, произведен 1884. године, „од 14 коњских снага“. Овакво стање трајало је подуже.

Пиваре у Нишу и Алексинцу спадале су у категорију индустријских предузећа, која су имала изразито занатски карактер и која су настала на бази коришћења локалних сировина. Оне су, наиме, користиле јечам, произведен у својој околини, док је хмељ увожен из Чехословачке.

ПИВАРА ЈОВАНА АПЕЛА И СИНОВА. – Док је Ниш израстао у привредни, саобраћајни, школски и административни центар, Пивара Јована Апела, примитивна и мала, никада није користила пун капацитет: производња у њој показивала је тенденцију колебљивог пораста.

Производња у Пивари Јована Апела
у периоду од 1896. до 1905. године

Година	Хектолитара
1896.	1.320
1897.	1.644
1898.	1.507
1899.	1.550
1900.	2.201
1901.	2.043
1902.	1.855
1903.	2.327
1904.	1.745
1905.	1.132

У периоду до 1897. године, Пиваром је управљао Јован Апел, а „производио је пиво одличног укуса“. Тиме се и објашњава што је производња, само 1897. у односу на 1896. годину, повећана за 324 хектолитара. А кад је, 1897. године, Јован Апел умро – Пивару су наследили синови Јосиф и Хуберт. Послујући као Пивара Јована Апела и синова, она је наредних година испољавала велику колебљивост у производњи. То је могло да значи да нови власници,

посебно Јосиф, који је – као старији брат – управљао Пиваром, нису били довољно спремни да прихвате предузеће. Организујући се на нов начин, они су се, 1900. године, из Алексинца преселили у Ниш. Њихова активност одвијала се потом у два правца. Прво, пивара у Алексинцу престала је да производи пиво као финални производ, већ је трансформисана у фабрику слада. Друго, Пивара у Нишу знатно је осавременењена и проширена. Поред осталог, 1903. године, она је добила „модернија постројења“, што јој је омогућило да повећа капацитет на 40 хектолитара пива дневно. Овај капацитет, као и онај претходни, не само да није коришћен, већ је производња, од 1904. године, почела да опада и у односу на ранији период. Тај пад био је толико велики да је, 1905. године, произведено мање пива него пре девет година, у време Јована Апела. Истина, постоји и податак да је 1904. године Пивара „увелико радила“ и да је произвела 2.050 хектолитара пива, али то битно не мења ситуацију: из чињенице да је тада запошљавала „свега четири радника“, јасно произилази закључак да су њене могућности остајале неискоришћене.

После изградње хидроцентрале Св. Петка на Нишави, Јосиф и Хуберт Апел поново су реорганизовали своје предузеће. Најпре, почетком 1910. године, заједно са још неколико индустријалаца, затражили су од нишке општине да им обезбеди електричну енергију. За погон машина њима је било потребно 50 коњских снага. Из податка да ће се „дневна струја издавати чим фабрике буду готове са инсталацијама“, изводи се закључак да је захтеву удовољено и да је у Пивари настављено са инвестиционим улагањима. Одмах потом, Нишка пивара „Апеловац“, како се у то време звала, проширила је делатност и почела да производи и вештачки лед. Производња је износила 5.000 кг. дневно, а очекивало се да ће „имати доброт“, односно „одличног успеха од леда“. С обзиром на ову новину у новоослобођеним крајевима, сви су „са нестрпљењем“ очекивали да се Пивара „што пре претвори у акционарско друштво“. То је, у ствари, значило даљу реорганизацију.

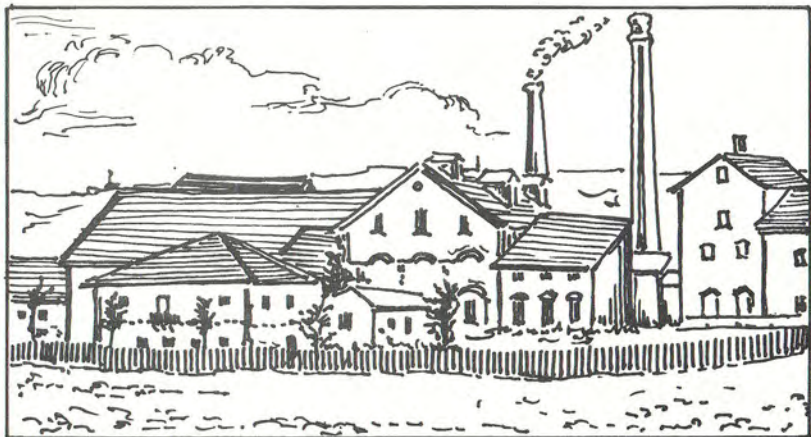
ПИВАРСКО ДРУШТВО „НИШАВАЦ“. — До реорганизације је дошло још исте године: формирано је Пиварско друштво „Нишавац“. Том приликом, 26 акционара, углавном трговаца, хотелијера и кафеџија, купило је Пивару „Апеловац“ за 250.000 динара. У групу ових акционара нашли су се, поред осталих, Тодор Палигорић, Никола Ђулизибарић и Виден Живковић, трговци, Панта Јовановић, Манасија Давидовић, Живојин Кузмановић и Милан Радесављевић–Рапоња, хотелијери, затим Ђока Димитријевић, индустријалац, Миладин

Ђорић, управник Железничке радионице, Милош Поповић, банкар, итд. Њихов циљ био је да удруже капитал и даље унапреде пиварску производњу. Јер, било је очигледно, Јосиф и Хуберт Апел то више нису могли да постигну.

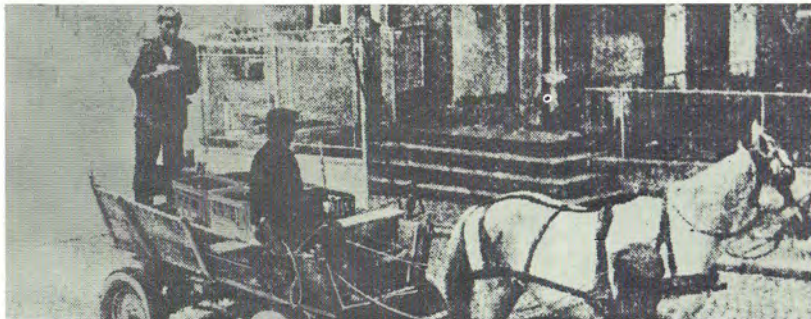
Приликом продаје, Јосиф и Хуберт добили су 30.000 динара капаре и 533 акције номиналне вредности од по 100 динара, тј. укупно 83.300 динара. Остатак износа од 166.700 динара Пиварско друштво „Нишавац“ требало је да им плати у тромесечним ратама, „тако да се цела дугујућа сума има исплатити у року од 36 месеци, рачунајући од дана положене капаре“, а то је значило од половине 1910. до половине 1913. године. Пиварско друштво „Нишавац“ објавило је, иначе, упис 3.000 акција првог кола, номиналне вредности од по 100 динара, при чему је било предвиђено да продајци, ако се не би могле продати све акције – поред већ примљених – „купе још 767 комада акција“. У сваком случају, Јосиф и Хуберт Апел такође су били акционари, с том разликом што су, у случају довољног интересовања за акције, требало да имају 533, а у случају да интересовање не буде довољно – 1.300 акција.

Тих година, производња у Пивари износила је око 3.000 хектолитара пива годишње. За ту производњу „трошено је 120.000 кгр. јечма из Србије и 1.500 кгр. хмеља из Чешке“. Показало се, међутим, да интересовање за акције Пиварског друштва „Нишавац“ није било довољно. Томе су у великој мери допринели и балкански ратови, који су прекинули покушај трговаца, хотелијера и кафеџија да организују и консолидују акционарско друштво. Уместо тога, 1912. године, „пришла су фирми“ два Јосифова и Хубертова зета, тако да се Пиварско друштво „Нишавац“ свело само на четири члана. За време балканских ратова, Пивара је, захваљујући овом удруживању капитала, „извршила знатна проширења инсталација и повећала свој обртни капитал увлачењем нових новчаних група“. С обзиром на то, производња је, у периоду до окупације, повећана на 5.000 хектолитара пива годишње, при чему је потрошња јечма повећана на 180.000, а потрошња хмеља на 1.800 кгр.

За време првог светског рата Пивара је била „доста оштећена“. Штета се састојала у томе што је окупатор однео 837 сандука са 30.160 боца за пиво, затим 22.000 кгр. јечма, 6.175 литара пива, итд., све у вредности од 91.704 динара. После ослобођења, Пиварско друштво „Нишавац“ добило је уверење од Удружења нишких индустријалаца, чији је председник био Јосиф Апел, да је „заиста било ратом оштећено и да му је потребно, за његову обнову и производњу пива и леда, да увезе разне машине, алат, апарате и материјал“. У то време,



Пиварско друштво
„Нишабац“ у Нишу



Превоз пива некада

1919. године, у Друштво је био уложен капитал у износу од 90.000 динара; производило је пиво и слад; запошљавало 20 до 25 радника, а имало је једну парну машину од 10 до 12 и три електромотора од укупно 40 коњских снага. Пошто је „реституисана и, по данашњим захтевима модерне индустрије, доведена поново у ред“, Пивара је обновила производњу. Да би што пре вратили уложени новац, власници су — користећи високу послератну потражњу свих производа и услуга — нагло повећали цене и дошли у сукоб са хотелијерима и кафицама, тј. са истим оним људима са којима су, пре ратова, покушали да оснују акционарско друштво. Реагујући на то, кафице се су, у лето 1920. године, одлучиле да „не точе пиво“. Колики је био тај пораст цена, показује податак да је хектолитар нишког пива пре балканских ратова продаван по 40, за време ратова по 50, непосредно после првог светског рата по 200, а 1920. године Пивара је „повисила цену хектолитра од 200 на 300 дин.“. Такав поступак био је неоправдан утолико пре што се све то десило у време кад је „већ и јечам приспео за жетву“, сем ако се није желело „да Ниш и у овоме не би требало да изостане иза Београда“. Но, такав поступак био је последица тренутног стања на тржишту. Пиваре у Београду, Јагодини и Зајечару, које су биле оштећене у рату, још нису биле обновили производњу, па другог пива у Нишу није ни било.

Било након, Пиварско друштво „Нишавац“ наставило је да се модернизује: 1921. године оно је имало једну парну машину од 12, а 1923. године две парне машине од 72 коњске снаге. У међувремену, број електромотора повећан је са три на девет, а њихова укупна снага са 51 на 75 коњских снага. Број радника повећан је са 28 на 38, при чему је преко лета износио од 40 до 50, а преко зиме од 20 до 30. За стручне послове били су ангажовани странци: пивар је био из Чехословачке, док је један машиниста био из Чехословачке, а један из Немачке. Капацитет Пиваре износио је 12.000 хектолитара пива годишње, а Друштво је, 1923. године, зидало „велику машинску салу“, пошто је машинску снагу повећало, да би Пивара „свим захтевима изашла у сусрет“.

У то време, високе конјунктуре, пословање се одвијало доста добро. Како су сировине за прераду увожене „највише из Чехословачке и Немачке“, Друштво је водило политику развијања допунске делатности која није зависила од увоза. У том циљу, акције су вођене у четири правца. Прво, највећи део слада и даље је произвођен „у сопственој режији“, тј. у Алексинцу и то „искључиво из јечма своје околине“, а укупна производња износила је од 50 до 60 вагона годишње. Друго, поред увозног, коришћен је и домаћи хмељ, који је добијан из

Жалеца у Словенији и Петровца у Бачкој. Треће, Друштво је наставило да држи и „модерно уређену фабрику вештачког леда“ у Нишу, која је била „са електричним покретом“, а, поред потреба Пиваре, задовољавала је „и све потребе потрошача у вароши“. Четврто, како је овај посао био веома уносан, развијан је и ван Ниша: Друштво је имало фабрике леда у Сикопљу и Велесу, где је подмиривало „све потребе тамошњих потрошача“. На тај начин, производна делатност је развијана, а да зависност од иностранства није повећавана.

Гледано у целини, Пиварско друштво „Нишавац“, иако не онако бројно како је замишљено, дало је значајан допринос развоју индустрије пива у Нишу. Тај допринос огледао се у повећању капацитета; у осавремењавању производње коришћењем електричне енергије; у оријентацији на развој делатности које користе домаће сировине; у проширењу асортимана производа и у подизању капацитета за производњу вештачког леда и ван Ниша, у пределима новоослобођеним од Турака. С обзиром на то, износ уложеног капитала у Друштво стално је повећаван: 1921. године на 400.000, 1923. године на 1,5, а 1924. године на 2,2 милиона динара.

НИШКА ПИВАРА ЛАЗАР ДУЊБЕРСКИ. — Преномерно улагање капитала у проширење капацитета за производњу пива и вештачког леда, с једне, и свођење потрошње на реалну меру, с друге стране, довели су Пиварско друштво „Нишавац“ у озбиљне тешкоће. Оне су биле утолико веће што се на нишком тржишту појавило и пиво других произвођача, које је било не само бољег квалитета, већ и јевтиније. У таквој ситуацији, уместо 12.000 хектолитара, колико је производила од ослобођења до 1923. године, Пивара је почела да производи само 4.000 до 5.000 хектолитара годишње. Самим тим, опао је и интерес Јосифа и Хуберта и њихових зетова да се баве индустријском производњом. Као последица тога, Пивару је – од почетка 1925. године – узео под 10-годишњи закуп познати индустријалац др Геоден Дунђерски, власник Пиваре у Великом Бечкереку. Одмах након тога, он је реконструисао Пивару и она је наставила да послује као Нишка пивара Лазар Дунђерски. У међувремену, почетком 1925. године – док реконструкција још није била завршена – закупца је тачио пиво из Великог Бечкереча. У то време, у Нишу је процењивано као веома добро што се ова „позната фирма населила у нашој вароши“, јер се рачунало да ће то служити „само за напредак и развитак наше индустрије“.

Већ првог марта 1925. године, Нишка пивара Лазар Дунђерски отворила је стовариште у Нишу и објавила да „на лагеру има увек тазе пиво, које се одмах шаље на телефонски позив“. Нешто касније, 22. марта, у сали хотела „Европа“, Фирма је почела да точи пиво – „производ своје фабрике у Нишу“. Овим поводом, била је заказана свечаност, на коју је позвано оно 300 званица. Мада се позиву одазвало „прилично мало света“, заступник закупца и директор Пиваре, Познар, „поздравио је госте“ и „прочитао поздрав“ др Геодена Дунђерског. У име званица, узвратио је Воја Николић, адвокат из Ниша, који се, „са неколико врло лепих речи, захвалио Дунђерском што се заузео да Нишку индустрију пива подигне на достојно место“.

Мада је живео у Новом Саду, др Геоден Дунђерски наметао се у Нишу пословношћу и предузимљивошћу. Уз незнатна улагања и добру рекламу, он је почео да повећава производњу и пласман. Као веома повољну прилику да се наметне потрошачима, искористио је и пољопривредну изложбу, која је одржана у Нишу у периоду од 26. до 29. септембра 1925. године. На њој, како је оцењено, Пивара је „пожњела велики успех“. Она је, „пored изложеног пива у згради, у нарочитом павиљону“, организовала неку врсту дегустације: „у дворишту точило се пиво“. Као резултат свега, следио је закључак „да је квалитет овога пива задивио све, а нарочито врсне познаваоце пива“ и да је Пивара „начинила један велики прогрес“. Захваљујући свему овоме, производња је повећана прво са 4.000 на 6.000, затим на 8.000 хектолитара пива годишње, итд.

Нишка пивара Лазар Дунђерски уживала је доста велики углед у граду. То је био разлог што је, приликом боравка у Нишу 1928. године, група студената из Чехословачке посетила и њу. Том приликом, студенти су „разгледали фабрику и нове машине“, које су биле „скоро дошле“, а директор Јовановић изјавио је да ће Пивара „производити велику количину пива, која ће надмашити и Вајфертово“, а да ће производити и „једну огромну количину леда“. Треба рећи да се овакво очекивање добрим делом обистинило: на Другој земаљској привредној изложби у Скопљу, 1930. године, Нишка пивара Лазар Дунђерски одликована је „златном колајном“. То је послужило као повод да Пивара, свима потрошачима, почне да „препоручује своје првокласно жуто салонско и црно бок-пиво“.

У међувремену, интензивно је рађено и на стварању што повољнијих услова за пласман пива. Притом се рачунало, пре свега, на Ниш. По попису из 1921. године он је имао 28.625

становника, 78 одсто више него 1884. године, у време оснивања Пиваре и требало је да буде већи потрошач нишког пива. С обзиром на то, Удружење нишких индустријалаца тражило је, 1928. године, извештај од општинске управе „шта је урађено по представи Нишке пиваре Лазар Дунђерски да се наплаћује трошарина на пиво које се довози са стране“. То је, у ствари, био одраз подршке Пивари да јој се обезбеди заштита од конкуренције. Подршка је, годину дана касније, била још одређенија: Удружење је тражило „да се на пиво, које довозимо у нашу варош из других места..., наплаћује општинска трошарина, како би смо на тај начин осигурали бољи просперитет локалној производњи пива“. Овај захтев решен је позитивно и, од 1929. године, заведена је трошарина – у износу од 30 динара – на сваки хектолитар пива који се унесе у трошарински рејон. Пивара, иако се налазила ван градског подручја, није плаћала ову трошарину, јер се сматрало као да се налази у трошаринском рејону. Општина је тиме дошла до нове врсте буџетског прихода, а Пивари је пружена могућност „да боље пласира своје пиво“. Ово је значило својеврсно затварање тржишта и представљало је веома значајну подршку Нишкој пивари Лазар Дунђерски да се, уз већу пословност и бољи квалитет пива, наметне потрошачима и нижом ценом.

Подршка је потрајала кратко и убрзо се претворила у своју супротност: за буџетску 1930/31. годину, Уредбом о бановинским таксама и трошарини било је предвиђено да се на пиво, потрошено на територији Моравске бановине, наплаћује трошарина у износу од 60 динара по хектолитру. То је послужило као основа да општина пренесипта свој однос према Пивари, па је и њу почела да сматра увозником пива у трошарински рејон! Тако је испало да је захтев за заштиту од конкуренције послужио само као повод за установљење нове дажбине. Та дажбина износила је 50 динара по хектолитру и, заједно са бановинском трошарином, представљала је доста велико оптерећење. Ово утолико пре што се све то дешавало у време светске економске кризе и смањења свих видова потрошње, када трошарину није било могуће превалити на потрошаче.

У таквој ситуацији, Нишкој пивари Лазар Дунђерски није остало ништа друго него да изрази своје незадовољство због ованке политике нишке општине. Она је притом истакла да сваке сезоне „запосли 40–50 сиромашних људи; да своју сировину већим делом набавља баш на нишкој пијаци; да је, од осталих пивара, за 50, односно 70 динара повољнија са ценом“ и да је због свега тога оправдано да се „узме у реон општине или, ако то већ није могуће, да јој се бар ова превелика трошарина смањи“. Наравно, све ово ништа није помогло. Ниш

је, после Београда, представљао другу општину у Југославији „чије је повећање трошарине изазвало протесте привредника“. Ти протести, који су уследили и од неких других индустријских предузећа, били су оправдани из простог разлога што је општинска управа – а то је у истој мери важило и за бановинску управу – имала у виду само фискални карактер трошарине, мада је она била и значајан регулатор потрошње и производње. У условима економске кризе, када је потрошњу и производњу требало подстрекавати, таква политика била је штетна.

Овакав положај Пиваре погоршала је економска криза: услед смањења свих видова потрошње, смањена је потражња и пива. Улето 1932. године, Удружење нишких индустријалаца истакло је у једном извештају да Пивара, иако је сезона у јеку – услед смањења потрошње и велике општинске, бановинске и државне трошарине – „ради са 50% капацитета“ и да је, „налазећи се у тешком положају“, број радника у њој смањен са 40 на 25. Овакво стање није измењено ни касније. Да би решио питање пласмана, закупца је чинио и такве услуге хотелијерима и кафеџијама као што је куповина намештаја и прибора за њихове локале. Проблем, међутим, ни тиме није решен. Суочена са смањеном потражњом и великом конкуренцијом, Пивара је држала на залихама велике количине пива, а, кад је рок његове употребе прошао, морала је да баци 1.500 хектолитара. Све то довело је коначно до тога да је у њој, крајем 1933. године, било запослено само 15 радника, док су капацитети коришћени једва 10 одсто.

Послужујући у таквим условима, Пивара је 1934. године произвела 1.300 хектолитара пива и 15.000 табли леда. Производња пива била је, дакле, нижа него далекне 1896. године! У то време, директор Пиваре био је Милорад Стајић, банкарски чиновник из Великог Бечкереча, док је, као директор помоћног локала, тј. стоваришта, био ангажован и Јован Апел, син умрлог Јосифа Апела. На радном месту пивара радио је Рудолф Јакин из Чехословачке, који је пиварску школу завршио у Минхену. Кадровски, Пивара је, дакле, стајала веома добро. Др Геоден Дунберски придавао је кадровима велику пажњу и често је мењао нарочито директоре. У јеку економске кризе, он је ангажовао и Јована Апела, дотадашњег чиновника Филијале Француско–српске банке. Јован Апел држао је стовариште пива, које је запошљавао два радника, а трговао је још и сода–водом и огревним дрвима. Он је у то време имао шестину Пиваре у Нишу, затим шестину „старе пиваре“ у Алексинцу, „фабрине леда“ у Скопљу и кафане у Крушевцу, све у вредности од 600.000 до 700.000 динара. Важио је за

човека који је живео „скромно“ и уживао „одличан“ глас, па није било ништа необично што је др Геоден Дунђерски баш њему поверио стовариште. Ипак, пословање Пиваре овим није побољшано. Њена управа истичала је, с тим у вези, да је продаја пива „сваке године у све већем застоју“, а да је узрок томе, поред великог оптерећења општинском, бановинском и државном трошарином, још и „велики подвоз изван седишта Пиваре“.

У таквим условима, након 10-годишњег закупа, престао је и даљи интерес др Геодена Дунђерског да држи Пивару у Нишу. Тим поводом, Милорад Стајић, директор, поднео је 1935. године оставку на дужности благајника Удружења нишких индустријалаца, уз кратко образложење: да то чини зато што је „Нишка пивара Лазар Дунђерски у Нишу ликвидирала“. Ову ликвидацију не треба схватити као пропадање Пиваре, већ само као престанак закупа.

НИШКА ПИВАРА „АПЕЛОВАЦ“ ЈОВАНА АПЕЛА. — Др Геоден Дунђерски вратио је Пивару Јовану Апелу, који је откупио делове осталих сувласника и постао њен једини власник. У време преузимања, у Пивари су се налазила на залихи два вагона пива и слада, што је власнику послужило као почетни капитал за обнову рада. Назив предузећа још једном је промењен – настала је Нишка пивара „Апеловац“ Јована Апела. Уживајући „одличан“ глас, власник је уложио у предузеће око 100.000 динара и почео да ради: Истина, капацитет Пиваре и даље је коришћен половично, али су се привредне прилике, ипак, постепено побољшавале. Томе је у великој мери допринела и добра жетва 1936. године. С обзиром на то, „констатовано је уопште веће успеле радне снаге у индустријским, занатским и трговачким радњама него у 1935. години“. То је довело до повећања потражње, а за Јована Апела могло је одмах да се каже да му посао „иде врло добро“. За разлику од 1934. године, када је обрт Пиваре износио 600.000 динара, што је одговарало коришћењу могућности од 17 одсто, 1937. године остварен је обрт од два милиона динара, што је одговарало коришћењу могућности од 55 одсто. У таквим условима, власник је важио за индустријалца који „плаћа уредно“ и „не ради са банкама, јер нема потребе“; који „живи удобно, али није лане руке“ и који је „скроман“ и „цени новац“. Осим Пиваре, он је држао фабрику сода-воде и дрвару у Нишу, док је привредне објекте у Алексинцу, Скопљу и Крушевцу препустио осталим наследницима. Пивара је запошљавала од 20 до 30 радника; вредела је до два милиона динара; била је капацитета 74 хектолитра дневно и производила је око 2.000 хектолитара пива годишње.

Наредних година, Нишка пивара „Апеловац“ Јована Апела постепено је повећавала производњу, тако да је 1939. године произвела 3.000 хектолитара пива и 70 тона слода. Број радника у зависности од сезоне, кретао се од 10 до 24, при чему су била ангажована и два квалификована радника из иностранства. Основна главница износила је тада 1,7 милиона динара, при чему је вредност машина и постројења износила 291.508, а зграда и инвентара 580.758 динара. Захваљујући таквом развоју, Пивара је, почетком 1940. године, спадала у групу од 24 индустријска предузећа на територији Моравске бановине која су – према процени Удружења нишких индустријалаца – могла да испоштују законску обавезу и воде књиговодство. Сва остала индустријска предузећа, а било их је 158, спадала су у категорију оних која то „апсолутно не могу, јер нити могу да плате књиговођу, нити има где да га нађу“, а њихов промет и капитал били су „врло мали“. Према томе, Пивара је, пред други светски рат, спадала у ред економски јачих приватних индустријских предузећа.

Нишка пивара „Апеловац“ Јована Апела, за време другог светског рата, још више је интензивирала производњу. Подаци показују да је, у августу 1941. године, она запошљавала 40 радника и да је радила „у нешто повећаном обиму од прататног“. За то је постојао основни услов: повећана потрошња пива због присуства јаким окупационих снага. Јован Апел је то знао обилато да искористи. Али, повећана производња била је могућа док су трајале затечене количине сировина. А кад су оне исцрпљене, производња је смањена. Отуда је, у марту 1942. године, број радника у Пивари сведен на 18. Обавештавајући Управу полиције о стању индустрије, Удружење нишких индустријалаца напомињало је тада да се и пиварска индустрија „жали на несташницу сировина“, јер јечам „није могла набавити“ у довољној количини због тога „што није било довоза на пијаци, а притом је био и сувише скуп“. Осим тога, истицао је и проблем недостатка боца, капсли за боце и хмеља, тј. свега онога што је требало увести из иностранства.

Сарадња Јована Апела са окупационим и квислиншким властима довела је у овом периоду до његовог укључивања у општинску управу. Као члан општинске управе, он је лакше решавао и проблеме производње. Истина, број радника у Пивари, у новембру 1942. године, смањен је на осам. Па ипак, и поред свега тога, она је добро пословала: након ослобођења, утврђено је да је њена производња за време окупације достигла вредност од близу 19,7 милиона динара и да су пиво и лед испоручивани војсци и грађанству.

Почетком 1945. године, Нишка пивара „Апеловац“ Јована Апела поднела је пријаву Удружењу нишких индустријалаца регистрацију. Али, уместо регистрације, половином 1946. године, објављен је оглас Округног народног одбора у Нишу да је, на основу пресуде Војног суда Нишке војне области, „наступила промена власништва“ код овог индустријског предузећа: оно је „прешло у својину државе, па с тога досадашњи оглас о протоколацији индустријске радње за производњу пива... под именом и фирмом Нишка пивара „Апеловац“ Јована Апела... престаје да важи“. Тиме је, уједно, – са променом друштвено-економског система – завршен и животни пут Пиваре као приватног индустријског предузећа, дуг нешто више од 60 година.

ПИВАРА „ЦРВЕНА ЗВЕЗДА“. — Преласком у својину државе, првог септембра 1945. године, Нишка пивара „Апеловац“ Јована Апела променила је назив у Пивара „Црвена звезда“. За управитеља Пиваре, решењем Министарства индустрије Србије, постављен је инж. Анте Барбиери. Надлежност Министарства за ово постављење проистичала је отуда што је Пивара, одмах после конфискације, припала Земаљској управи народних добара, која је имала Привремени одбор за територију Округног народноослободилачког одбора у Нишу. Али, већ почетком 1946. године, Управа је укинута, а Пивара је прешла у надлежност Градског народног одбора. То је значило да је она имала локални карактер.

Производња у Пивари обновљена је у условима када је требало савладати последице ратне штете у износу од милион и 882.625 динара и када је органски састав преосталих средстава, непосредно после ослобођења, био врло неповољан: од милион и 645.000 динара, колико је било уложено, милион и 225.000 динара односило се на зграде и земљиште, 320.000 динара на машине и алат, а 100.000 динара на обртна средства. То је значило да су машине, алат и обртна средства били веома оскудни. Основна средства била су, у ствари, толико дотрајала и економски заостала да, и поред инвестиционих улагања, њихово стање није могло да се побољша. Подаци, на пример, показују да је, 1946. године, вредност исправних основних средстава износила 148.600, а вредност завршених инвестиција 229.170 динара. Након тога, вредност основних средстава повећана је са милион и 1.260 на милион и 81.832 динара или само за осам одсто. Од овог износа, 548.981 динар чинили су грађевински објекти, 337.350 динара машине и постројења, а 195.501 динар уређаји за отпрему и превоз, алат и инвентар.

У таквим условима, 1946. године, остварен је бруто-приход у износу од близу 4,9 милиона динара, при чему је у њега улазила и вредност инвестиционих улагања обављених сопственим радом. Добит, у износу од 275.474 динара, уплаћена је у буџет Градског народног одбора. На тај начин, Пивара је оспособљена за планску производњу.

Планска производња, на коју се прешло 1947. године, подразумевала је нова инвестициона улагања. Отуда је вредност основних средстава у првој планској години повећана на близу 1,6 милиона динара, или за 47 одсто. То, међутим, није било довољно. Пивара је била у таквом стању да је требало извршити темељну реконструкцију. Али, како су индустријализација и електрификација представљали главно опредељење битне за изградњу социјалистичких друштвено-економских односа и како је индустријализација подразумевала развој, пре свега, тешке индустрије, тј. индустријских грана које су производиле средства за рад – индустрија широке потрошње, па самим тим и индустрија пива, играла је другоразредну улогу. Ово и поред тога што је Пивара, мада индустријско предузеће локалног значаја, у периоду Првог петогодишњег плана било у функцији допуне производње предузећа савезног и републичког значаја. Но, независно од тога, послератни ентузијазам и одушевљење надомештали су све оно што је недостајало, а производња пива не само да се нормално одвијала, већ је и повећавана.

Производња пива у Пивари „Црвена звезда“
1947. и 1948. године

Година	Хектолитара		Индекс
	Планир.	Оствар.	
1947.	6.630	7.436	112
1948.	8.000	8.564	107

Производња је, дакле, била много већа него уочи рата. Такво повећање проузроковано је релативно ниским ценама и било је знатно испод потреба. Пошто није било довољно боца, планом производње за 1947. годину била је предвиђена већа производња пива у бурадима. Из истог разлога, производња пива у боцама била је много мања него што је планирано. Тачније, уместо планираних 4.630, произведена су 7.052 хектолитра пива у бурадима или 51 одсто више, а, уместо планираних 2.000, произведена су 384 хектолитра пива у боцама

или 81 одсто мање. Осим пива, Пивара је производила и слад и лед. Тако су 1947. године произведене 102 тоне слада и 37.194 табле леда, а 1948. године – 126,6 тона слада и 46.498 табли леда. Притом, план производње леда такође је подбачен.

У целини, резултат пословања 1947. године био је веома повољан: планиран је губитак у износу од 105.000, а остварен добитак у износу од 248.779 динара. Ова средства расподељена су тако што су 145.694 динара уплаћена у буџет Градског народног одбора, док је разлика издвојена у фонд руководства, фонд за културно–просветни рад и фонд за самостално располагање. Пивара је тада спадала у предузећа која су производни задатак извршила „пре рока“ и која су тај успех постигла „захваљујући снажњим руководиоцима, која су на време извршила набавку сировина и материјала“. Директор Пиваре у то време био је инж. Анте Барбиери.

За даље успешно пословање, Пивара је била припремила „план капиталног ремонта“, који је требало да се реализује 1948. и 1949. године. Планом су биле предвиђене „велике оправе грађевинских постројења“, набавка судова „лежног и врионог подрума“ минималног капацитета 600 хектолитара, затим набавка „нових каца и казана за комирање, шећерење и кивање пивског екстранта“, набавка „нове аутоматске инсталације за пуњење флаша“, итд. Овај план достављен је Управи производних и комуналних предузећа Градског народног одбора, као административно–оперативном руководству, уз објашњење да би ови радови омогућили „максимално искоришћење уграђеног капацитета“, који је износио 10.000 хектолитара пива годишње, и „снижење трошкова производње за око 15 одсто“. Објашњење је садржало и упозорење да би се, без извођења ових радова, „довела у питање и сама производња“.

Из чињенице да је Градско грађевинско предузеће „Пионир“ 1948. године уговорило послове у Пивари за 300.000, а да је „окончало“ радове за 738.702 и извршило „накнадне исправке“ за 46.431 динар, произилази закључак да је послова било превише. У то време решено је „питање снабдевања водом“, које је дотле „задавало велике бриге“, али само привремено – „чишћењем постојећих бунара“. Осим тога, „стара хладњача, која се је налазила у сасвим дотрајалом стању, замењена је новом“, смештену у новој згради „непосредно везану са кувним казаном“, у подрум за одлеживање „убачене су три нове каце“, и он је „повезан цевном конструкцијом“, чиме је омогућено „пребацавање пива из првог у



Старо експлозиште



Ручно затварање
флаша



Варионица пива

треће одељење". С друге стране, повећањем броја каца омогућена су „два кувања више, чиме је повећан капацитет производње". Најзад, „теретна дизалица за избацивање пива из подрума на платформу за утовар, која није радила преко 20 година, оправљена је и оспособљена за рад", чиме је „убрзан процес избацивања пива", који је дотле „обављан физичком снагом". Доста значајни радови изведени су и ради побољшања производње леда. Поред осталог, „у базену за слађење слатке воде постављена је нова цевна инсталација", док су „цеви инсталације за слану воду замењене новим". Исто тако, нова ледара, започета 1947. године, „завршена је" и у њој су „монтирани нов компресор и генератор за израду леда", при чему је компресор „још и повезан са лежним подрумом". Овим радовима, „капацитет производње леда повећан је на 370 табли дневно у једној смени".

Захваљујући овим и неким другим радовима, разрешени су крупни проблеми у производном процесу, постигнута је боља повезаност појединих фаза рада, смањени су празни ходови, убрзан је транспорт, усавршен начин производње, повећан капацитет, итд. То је омогућило Пивари да, 1948. године, не само оствари, већ и премaши повећани план производње: уместо 8.000, произведена су 8.564 хектолитра пива, и уместо 32.000, произведено је 46.498 табли леда. Производни задатак, добијен од административно-оперативног руководства, није обухватао слад. Но, радни колектив самоиницијативно је предвидео производњу и 110.000 нгр. слада и 3.200 табли леда. Тај део посла, тј. „сопствени задатак за слад, испуњен је у потпуности и премашен за 14 одсто", док је план производње леда пребачен за 45 одсто. Такво остварење плана било је утолико повољније што је, све до априла, Пивара била без директора и што је „сразмерно повећање радне снаге одговарало повећаној производњи". Било је, наиме, запослено 37 радника и ученика, 17 одсто више него претходне године, што је одговарало порасту производње и што је указивало на бригу за пословање на принципима квалитета економије. С обзиром на такав успех у раду, Управа производних и комуналних предузећа Градског народног одбора доделила је Пивари похвалницу „због успешног извршења плана 1948. године", док је њен директор, Миливоје Димитријевић, добио похвалницу „за добро постигнуте резултате у организацији предузећа и за успехе у извршењу задатака".

Пласман у то време није представљао никакве тешкоће. Ниш је 1948. године имао 49.332 становника и представљао је велики потрошачки центар. Насупрот томе, у највећем броју производа широке потрошње, и даље се оскудевало. Расподела пива била је администра-



Одељење комби-
танкова

тивна; „испорuke по склопљеним уговорима одвијале су се правилно“, а потражња је била већа „у односу на могућности производње“. Из тога је извлачен закључак о потреби „да се капацитет Пиваре повећа већим бројем судова у вреоном и лежном подруму“, односно „додељивањем веће количине јечма потребног за израду слада“. Но, тадашње могућности нису дозволиле да се у овом смислу учини нешто значајније. Поред осталог, разлог за то лежао је и у чињеници да је, после доношења Резолуције Информбироа, било отежано извршење и много значајнијих подухвата у привреди Југославије. Отуда је, 1949. године, сматрано значајним подухватом и то што је „извршен нов распоред парних котлова и генератора за лед“ и што изношење буради из подрума више није било ручно, „већ помоћу дизалице“. Другим речима, сматрано је значајним рационализацијама и побољшањем организације рада и оно што је урађено годину дана раније.

Било како, Пивара „Црвена звезда“ спадала је и 1949. године у ред индустријских предузећа „која су успешно остварила своје планове“ или, прецизније, која су „свој годишњи план испунила пре рока“. С обзиром на то, она је – запошљавајући 25 производних и 14 осталих радника – 1950. године добила задатак да произведе 10.000 хектолитара пива и 130 тона слада „за савезни и републички план расподеле“, док је лед требало да производи „за слободну продају“. Толико повећање производње пива подразумевало је потпуну искоришћеност капацитета, што се, у дотадашњој историји Пиваре – дугој шест и по деценија – није десило.

Остварење производње 1950. године било је скопчано са све већим тешкоћама не само због дотрајалости и економске и техничке застарелости капацитета, већ и због све изразитије несташнице материјала. Истина, до тога је долазило и раније, али су овога пута несташнице почеле да угрожавају и одржавање континуитета производње. У јануару, Пивара „није остварила план због недостатка угља“; у марту је тражила „хитну набавку 60 кгг. компримираног амонијана“, јер ће „бити принуђена да обустави даљу производњу леда, чиме ће довести и до обустављања производње пива“; у априлу је имала на лагеру девет тона угља, што је било „довољно само за два дана“ и представљало је опасност да предузеће „стане са производњом пива“, а у августу – Повереништво Градског народног одбора било је принуђено да тражи помоћ од Обласног народног одбора, јер је Пивара „остала без јечма, тако да је морала да обустави сваку производњу пива“. Систем је, дакле, био такав да је радник колектив имао задатак само да производи, док је набавка сировина и материјала и продаја



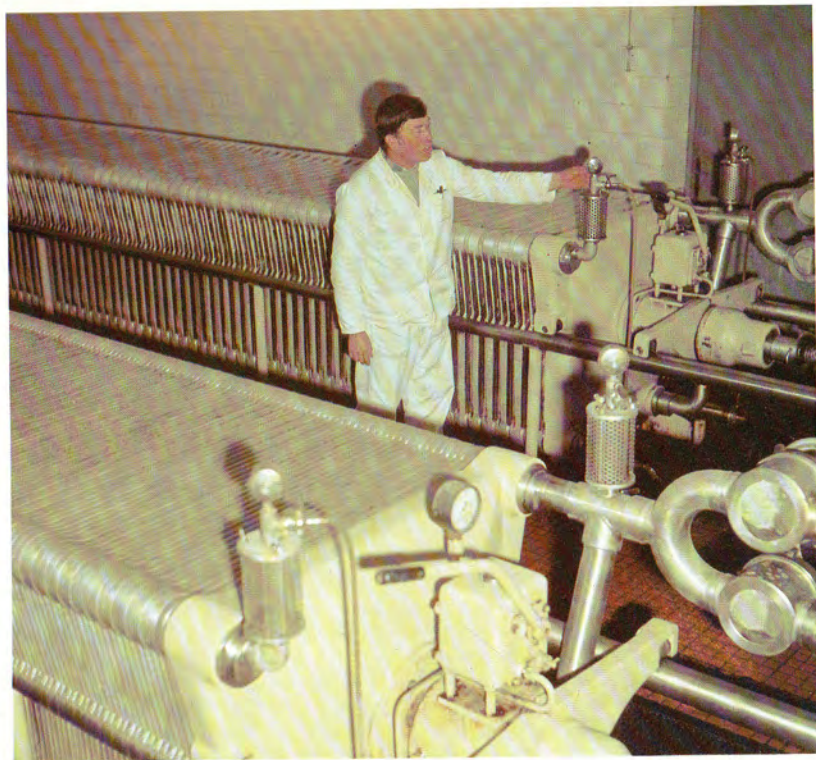
Друк танкови

готових производа била у надлежности административно-оперативног руководства. Повереништво Градског народног одбора, као административно-оперативно руководство, обавестило је Обласни народни одбор и о томе да Пивара „има додељени јечам од нове жетве“, али да „неће моћи да га добије све до септембра“, што је значило да ће, ако се ништа не предузме, производња морати „да стоји“. Тако је административни начин управљања привредом почео да показује озбиљне слабости.

Ове слабости испољене су и у дистрибуцији готове робе. Улето 1950. године, „за време великих врућина, када су грађани тражили да се освене“, у Нишу није било довољно пива. Грађани су „морали да обилазе град или да стоје у редовима, чекајући у ресторанима или хотелима за чашу пива“. А то се дешавало у време када је предузеће „испуњавало и премашивало своје месечне планове, који су из године у годину били већи“. До nestaшице, сматрало се, долазило је због тога што су „потребе биле много веће од пораста производње“. Време је, међутим, показало да није било тако и да је основни проблем био у слабостима дистрибуције.

Колектив Пиваре „Црвена звезда“ наставио је да „савлађује успешно све тешкоће да би задовољио не само по квалитету, него и по количини велике потребе потрошача“. Као резултат тих напора у извештајима је стално понављана констатација Тодора Николића, контролора квалитета, да „рекламација на лош квалитет није било“. Исто тако, као резултат тога – не: ависно од nestaшица сировина и материјала – производња пива, 1950. године, повећана је на 9.060 хектолитара, чиме је капацитет искоришћен са 90,6 одсто. То је било више него икада раније, али и знатно мање од првобитно утврђеног плана. С обзиром, међутим, да је годишњи план испуњен још крајем новембра, а да максимална производња од 10.000 хектолитара није постигнута – треба веровати да је плански задатак, због нередовног снабдевања угљем, амонијаком и јечмом, био коригован наниже.

Овако пословање настављено је и наредних година: „у борби за извршење Петогодишњег плана и бржу изградњу социјализма, овај колектив се до максимума заложии и успео је да га испуни пре рока за месец дана“. Према томе, без обзира на све тешкоће, Петогодишњи план извршен је крајем новембра 1951. године. У оквиру тога, „решено је и питање танкова за одлеживање пива“, што је сматрано великим успехом. Остварење годишњег плана, које је истовремено значило и остварење Петогодишњег плана, послужило је као повод за до-

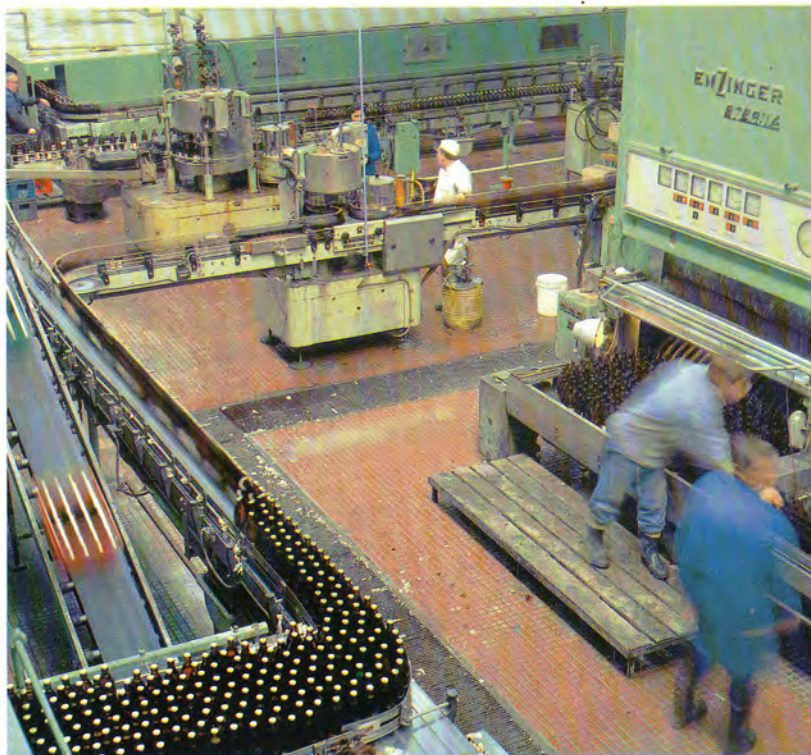


Одељење филтрације

делу признања: радни колектив „новчано је наградио 20 радника и службеника, који су се највише istakli у раду на испуњењу плана“. Међу награђенима истицали су се Бора Стефановић, пинтер, и Миодраг Ненчић, службеник, који су те године по два пута новчано награђени.

Извршавање Петогодишњег плана омогућило је, још за време трајања планског периода, крупне промене у друштву. Најпре, 1950. године, донет је Основни закон о управљању државним привредним предузећима и вишим привредним удружењима од стране радних колектива. Потом је, после жетве 1951. године, почела слободна продаја хлеба. Већ наредне, 1952. године, донета је Уредба о укидању обавезног откупа житарица. Упоредо с тим, дошло је и до крупних промена у привредном систему: радни колективи постали су самостални у избору производног програма и у пласирању својих производа. Наместо административне дистрибуције, све више је долазило до изражаја деловање тржишних закона. Понуда и потражња, квалитет и цене, рентабилност и конкуренција – почели су да опредељују положај радних људи. Они су, располагајући друштвеним средствима, били обавезни да издвајају део дохотка за општедруштвене потребе, а да унутрашње односе сами уређују. Навикнути да административно–оперативна руководства решавају све проблеме, многи радни колективи споро су се привикавали на нову ситуацију. У ред таквих колектива спадала је и Пивара „Црвена звезда“. За њу се одједном све променило. Дотадашња висока потражња и немогућност производње да задовољи потребе, преобратила је у проблем пласмана. Паралелно с тим, ранија констатација да „рекламација на лош квалитет није било“, замењена је констатацијом да је квалитет постао „предмет жалби и дискусије свих потрошача“. Све ово не без разлога: крајем 1952. године постало је евидентно да је, „за последњих неколико месеци, квалитет пива нагло опао“.

У трагању за узроцима насталог стања, постало је јасно да Пивара ни кадровски, ни финансијски, па ни у погледу техничке опремљености, није била оспособљена за прелазак на тржишне услове привређивања. Отуда су последице постале неизбежне. Најпре, „услед недостатка девизних средстава“, она је била приморана да употребљава квасац који су већ употребљавале друге пиваре у земљи. Тај квасац, „снижавањем квалитета пива“, почео је да „убија већ стечени реноме код потрошача“. Осим тога, „у послератном периоду, Пивара је продужила своју егзистенцију са istim машинским парком који је за собом имао радни стаж од неколико деценија“. То је условило крајњу примитивност и нерационалност у начину

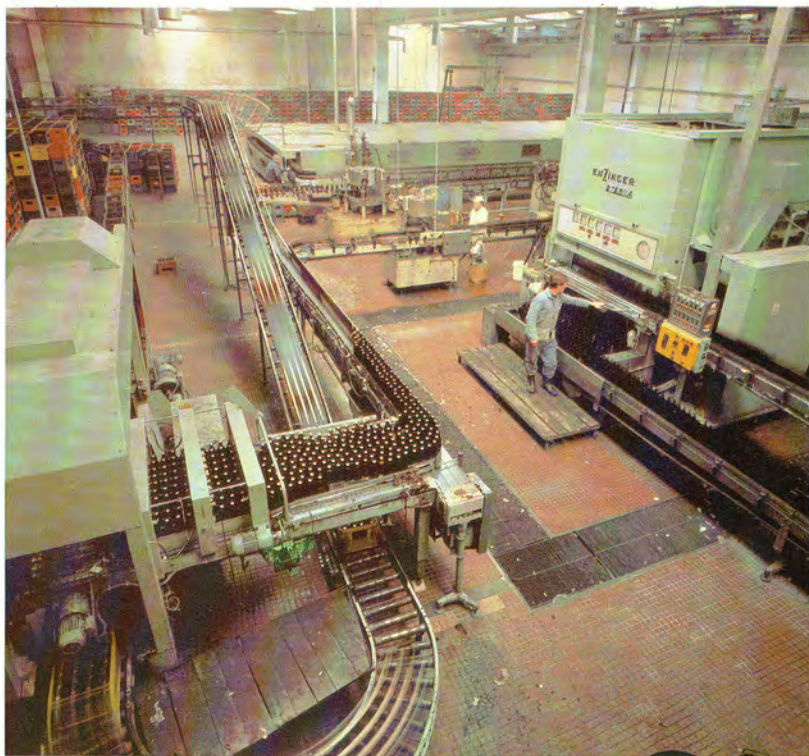


Поглед на точионицу
пива

рада. За производњу пива коришћена је, на пример, вода из бунара, што је, са санитарно–хигијенског становишта, представљало велики ризик. Уз то, „због застарелости хладњаке“, у којој је – после кувања – пиво „требало да се задржи око пола сата“, колектив је био принуђен да пиво држи у „отвореној хладњачи по читаву ноћ“. То не само да је успоравало производни процес, већ је доводило „до сједињавања клица врења – које постоје у ваздуху – са пивом, а самим тим и до разлагања пива на воду и пиво“. Пивара је имала и „само један филтер, набављен пре 30 година, са пет, уместо са 12 рамова, колико је потребно за квалитетно пречишћавање пива“. Најзад, при постојању савремених уређаја за прање, сушење, пуњење и зачепљивање флаша“, у флаширници је „требало да буду упошљена само два радника“, која би – за осмочасовно радно време – могла да напуне око 64.000 боца. Али, „због застарелости уређаја“, послови су обављани много скупље и спорије: на овоме је, 1953. године, радило шест до осам, а понекад и 10 радника, који су, за осам часова рада, једва успеваи „да напуне 2.000 флаша“.

Такав процес рада, уз неопходна додатна инвестициона улагања, ако је могао да одговори „потребама производње у доба дистрибуције и административног управљања привредом“, у измењеним условима – „када се прешло на нов привредни систем, а самим тим и на слободно деловање економских закона“ – показао се „потпуно застарелим“ и постао је „кочница веће и квалитетније производње“. С обзиром на то, није било ништа необично што је тржиште реаговало брзо: у првих шест месеци 1953. године, тј. „у сезони када је пиво најтраженије по хотелима и ресторанима, реализовано је тек око 1.694 хектолитра“. Ако се има у виду да је Пивара, у ранијим условима – у првом полугођу 1948. године – пласирала 5.593 хектолитра пива, онда постаје јасно да је, у новим условима привређивања, она доведена до руба пропасти.

Оваква ситуација довела је до две врсте последица. Прво, почетком 1953. године, чланови колектива почели су да „примају 80% месечних припадљености“. Друго, обавезе према друштвеној заједници, после полугодишњег периодичног обрачуна у износу од преко 5,3 милиона динара – остале су неизмирене. Стопа акумулације и фондова, на основу које је утврђивана обавеза према друштвеној заједници, износила је за Пивару 465. Преведено на апсолутни износ, то је представљало оптерећење од око седам милиона динара и – кад се томе дода порез на промет и потреба да се „обезбеди 250 тона сировина, јечма, хмеља и др. за нормалну годишњу производњу – онда испада да колективу за личне расходе, од-



Поглед на точионицу
пила

носно за исплату месечних зарада радника и службеника не остаје скоро ништа". Због свега тога, стопа акумулације и фондова нешто је смањена, али то није могло да доведе до финансијске консолидације колектива. Управни одбор и Раднички савет, у заједници са свим радницима, „понушавали су да нађу неко решење". Анализиран је утрошак материјала, електричне енергије и сировина, преиспитивана је цена готових производа, с једне, и сагледавана могућност за смањење радне снаге, с друге стране, „али изласка није било". Све се сводило на алтернативу: „или ће комунална заједница извршити смањење висине пореза на промет – као што је извршила смањење акумулације са 400 на 350 – ... или ће бити припуњена да затвори Пивару".

Ова дилема разрешена је на седници Градског народног одбора, одржаној од седмог до деветог децембра 1953. године. На овој седници, поред осталог, разматран је и извештај комисије која је „погледала стање Пиваре и испитивала могућност реконструкције". Комисија је оценила да су средства за производњу дотрајала и економски и технички застарела, а технолошки процес примитиван и нерационалан. Илустрације ради, навела је да је магацин прерађеног јечма „нехигијенски и нерентабилно постављен"; да је сушница јечма „нехигијенска, застарела и нерентабилно постављена"; да је котао за кување са резервоаром за кување и дозирање „дотрајао"; да су испираоница боца и апарати за пуњење „застарели, неекономични, нехигијенски и рђаво лоцирани"; да су инсталације за филтрирање и пуњење буради „дотрајале"; да је испираоница буради „примитивна и нехигијенска"; да је „целокупна инсталација непрописна", итд. Најкраће речено, сви ови објекти и уређаји, грађени и постављани више деценија, могли су да одговоре намени у ранијим условима и у условима послератне несташице и дистрибуције роба, али су за тржишно привређивање били нефункционални и нерентабилни. Слично је било и са хладњакном топлотом пива, који је био „добар, али по капацитету мали", као и са подрумом : а лагровање, који је такође био „добар", али је „захтевао поправку и допуну судова за лежање пива". Једино је парни котао био „у добром стању", али он није могао да обезбеди нормално одвијање сложеног технолошког процеса. С обзиром на све то, Воја Стефановић, директор, сложио се на седници Градског народног одбора да застарели технолошки процес, нерентабилност и лош квалитет пива „искључују могућност" да Пивара „и даље тавори у оваквом стању". Опредељујући се између „генералне реконструкције", која је подразумевала дозирање просторија, замену дотрајалих инсталација, увођење новог технолошког процеса и механизацију транспорта и која



Апарат за отакање
пића у боце

није могла да се заврши без издвајања великих средstava и „расформирања погона за производњу пива као нерентабилног“ – одборници су били једногласни: одлучили су „да престане рад Пиваре „Црвена звезда“.

Исправност ове одлуке никада није довођена у питање. Напротив, само су употпуњавани разлози који су је оправдавали. Један од доста важних разлога, на који комисија није посебно указала, огледао се у томе што је Пивара „стално проширивана“ адаптацијом постојећих или изградњом нових зграда, тако да је „по свом производном процесу“, престала да „чини једну складну целину“. Уместо тога, „одељења у којима клија јечам знатно су удаљена од одељења сушаре“, а „несрећно подигнута зграда“ за хлађење пива „прилично је удаљена од одељења где се кува пиво и од врионог и стајног подрума, где се пиво складира на дуже време“. Све то допринело је „да је процес формирања пива дугачак и да се на том дугачком путу пиво инфицира још на самом почетку свога формирања и брзо уквари“. Кад је свему овоме, и ономе што је нашла комисија, додавана чињеница да Пивара, „сем једног недовољно стручног пиварског мајстора, није имала основно стручно техничко руководство и добру организацију пословања“ – морало је да се констатује да је одлука „о затварању нишке Пиваре требало да уследи много раније“.

Анализа свега онога што се збило са Пиваром „Црвена звезда“ указује да се, 1952. и 1953. године, стекло више неповољних услова који су онемогућили њено пословање. Те услове створили су ранији власник, радни колектив, Градски народни одбор и шира друштвена заједница. Ранији власник није улагао скоро ништа у Пивару, тако да је она више била занатска радионица него индустријско предузеће. Радни колектив, опет, није показао довољну способност да се прилагоди тржишном начину пословања. До тога је дошло, поред осталог, и због недостатка кадрова. Тодор Николић, на пример, био је у једном периоду контролор квалитета и вршилац дужности пиварског мајстора, а у другом периоду – заменик директора и шеф рачуноводства! И такви кадрови указивали су, међутим, на права питања која је требало решити, али за то нису добили подршку Градског народног одбора. Планом „капиталног ремонта“ из 1947. године била је, рецимо, предвиђена и набавка аутоматске инсталације за пуњење боца, али су боце пуњене ручно и 1953. године! На бази таквих примера, којих је било још, извлачен је закључак да друштвена заједница „није пружила никакву помоћ Пивари за њено обнављање“. У условима крајњег сиромаштва и оскудице, отклањања ратних последица и економске блокаде од стране источно-европских социјалистичких



Упакивач боца у
гајбе

земаља, друштвена заједница, објективно, није могла много више ни да учини за оспособљавање Пиваре. Тако су се стекли услови за престанак њеног рада.

ПИВАРА „БЕОГРАД“ – ПОГОН НИШ. – Приликом доношења одлуке о престанку рада Пиваре „Црвена звезда“, одборници нису имали намеру „да пренебрегну потребу да Ниш, као велики и индустријски град, има фабрику за производњу пива“. Напротив, многи су истicali да би град, „у догледној будућности“, требало „поново да добије једну модерну пивару“. Полазило се, дакле, од тога да је требало саченати повољније материјално–финансијске прилике и стварање услова да, наместо застареле и дотрајале, Ниш добије „модерну пивару“. Али, када ће ти услови бити створени, односно шта се подразумевало под „догледном будућношћу“, нико није могао да каже. Пивара је, после скоро седам деценија, престала да ради, а за снабдевање Ниша пивом постарале су се пиваре у Светозареву, Зајечару и Лесковцу.

Ниш је у то време, 1953. године, имао 58.656 становника. За њега, као велики потрошачки центар, била је заинтересовано све више радних организација из свих крајева Југославије, али га, због све већих потреба, није било лако ни снабдевати. Отуда су се, већ 1954. године, јавила мишљења да би, „што хитније“, требало предузети мере „по питању снабдевања нашег града пивом“. Повод за то била је оцена да је тадашња снабдевеност, нарочито у летњим месецима, „потпуно недовољна“, а да се притом и не говори „о потребама наших села“, која тек уз велике напоре „успевају да добију по коју флашу или буре пива“. Излаз је виђен у томе да „треба подићи у Нишу нову модерну пивару са свим потребним уређајима“, јер је владало уверење да „стање постојеће пиваре у Нишу не даје сигурност да ће уложена финансијска средства за њено потпуно оздрављење бити ефикасна“.

Услови за изградњу нове пиваре, ипак, нису могли да буду створени. Уместо тога, врло брзо је констатовано да су „последње две године показале да је нужно и корисно извршити реконструкцију пиваре“. Тако се већ 1956. године дошло до закључка да је много реалније да, као основа за решење проблема, послужи ранија Пивара „Црвена звезда“. Економско–технички елаборат за реконструкцију, који је потом урађен, указивао је на неколико ствари. Најпре, да није постојао проблем сировина, јер је, само на подручју среза, произвођено годишње око 3.850 тона јечма, док за потребе пиваре, капацитета 15.000 хектолитара пива годишње, није било потребно више од 400 тона. Осим тога, сматрало се да ни остале сиро-



Сопствена
лабораторија

вине, као што су хмељ и квасац, „не представљају проблем, јер потребне количине нису велике и могу се, без тешкоћа, набавити у земљи“. Исто тако, анализа тржишта показала је да „не постоји никаква бојазан“ за пласман, с обзиром на то да „постоји пораст потрошње и броја становништва“. На основу тога, припремљен је инвестициони програм, којим је била предвиђена реконструкција пиваре у три фазе. У првој фази, у другом полугођу 1956. године, требало је „да се поруше сви објекти за адаптацију“; да се изграде магацин јечма са тријерником, точионица пива и хладњача; да се изврши „демонтажа старе опреме“; да се она оправи и припреми за монтажу и да се изврши и „делимична куповина нове опреме“. У другој фази, почетком 1957. године, „наставила би се изградња опреме углавном резервоара и бункера, док би се у другом кварталу изводили грађевински радови, извршила набавка остале опреме и почели радови на инсталацијама водоводне мреже и раскладног постројења“. У трећој фази били би „завршени грађевински радови и монтажа постројења“ и пивара је требало да почне да ради „са првим септембром 1957. године“. На тај начин, да би поново добио пивару, Ниш је требало да уложи 94,3 милиона динара.

Оволика средства у то време није било лако обезбедити. Због тога су представници Народног одбора општине ступили у контакт са представницима Пиваре „Београд“ у Београду, трежећи да ова радна организација притекне у помоћ. Захваљујући разумевању самоуправних органа и личном ангажовању Миодрaга Младеновића, директора Пиваре „Београд“, половином 1957. године, ова радна организација „преузела је обавезу“ да пивару у Нишу „поново оспособи за рад“. При овоме, Народни одбор општине требало је „да изврши потребне оправке грађевинских објеката“, а Пивара „Београд“ – „да изврши оправке машинског дела пиваре и да обезбеди стручни кадар“. Тако је некадашња пивара, у чије су се просторије у међувремену усељили неки станари и стовариште пива Пиваре из Прилепа, постала градилиште. На њеном обнављању радило је 49 радника и, већ почетком 1958. године, старе машине биле су „генерално исправљене, а добављене су и нове, тако да су створени сви услови за производњу квалитетног пива“. То пиво, како се очекивало, није смело „ни најмање заостајати од пива других пивара у Југославији“. Такво очекивање заснивано је на измењеним условима рада. Један од разлога „ранијег лошег квалитета нишког пива“ састојао се у томе „што се пиво, пре отакања за време врења, чувало у дрвеним судовима (бачвама)“. Тај проблем разрешен је тиме што су „набављене велике алуминијумске цистерне у којима ће се држати пиво“. Пивара „Београд“, којој је припао „већи део радова“



Сопствена
лабораторија

него Народном одбору општине Ниш, ангажовала се „под условом да три године пивара ради као њен погон“. Тако је, првог априла 1958. године, у Нишу настао погон Пиваре „Београд“. Он је тада почео да точи пиво, што значи да је почела „редовна производња“ и зато се први април обележава као дан радне организације. До овога је дошло сасвим случајно: било је педвиђено „да се у угоститељским објектима пусти у продају нишко бело и црно пиво“ на дан пролећа, 22. марта, али како није био стигао апарат за пуњење боца – „продаја је одложена“. Тако је поновни настанак Пиваре везан за први април, уместо за 22. март. Управник Погона постао је Владимир Вељковић и почела је борба за поновну афирмацију на тржишту.

Пивара „Београд“ – Погон Ниш обавестила је потрошаче „да има у неограниченим количинама првокласно светло и тамно пиво у бурадима и флашама“, али јој није било лако да стекне њихову наклоност. Јер, у Нишу је већ била створена навика куповања пива других произвођача, па је, и након петомесечног рада Погона, могло да се говори о томе „да постоји неки отпор нишких угоститеља према „локалном“ пиву“. Као последица тога, тек око 30 одсто производње Погона пласирано је у то време у Нишу, док је све остало морало да се „транспортије у ближа и даља места“.

Борећи се за афирмацију, пре свега у Нишу, Погон је наставио да осавремењује технолошки процес, да осваја тржиште и повећава производњу. Већ крајем 1958. године он је представљао „један модеран погон“, у коме је пиво произведено „на сасвим савремен начин“, који је задовољавао „све хигијенске и већину техничких услова“. То је био колектив у коме су се дешавале честе и крупне промене. Аутоматска машина за прање, пуњење и затварање боца, чији је „равномерни ланчани рад обавезно изазивао дивљење неупуњених посетилаца“, пунила је 1.000 боца на сат. Али, како су потребе биле много веће, припремано је „монтирање нове машине за затварање флаша“. Поред тога, решавано је и питање усклађивања на трајнији начин: „пространи подруми бивше ледаре“ адаптирани су у „изванредно погодне просторије за складиште пива“, итд. Тако је производни процес стално осавремењаван. Већ крајем 1959. године припремана је нова реконструкција. Она је подразумевала изградњу „слагалишта јечма“, капацитета 80 вагона, које је требало да омогући да се Погон благовремено снабдева довољним количинама ове сировине „за рад прено целе године“; подразумевала је и набавку 30 цистерни и повећање капацитета подрума за 3.000 хектолитара, што је требало да омогући побољшање квалитета, јер су одређене количине



Нижка пуба



Колектив
пубаре 1958.



Стари бриони подрум



Пубара „Наш“

пива увек могле „да одлеже извесно време“; затим изградњу просторија „за прање, смолисање и отакање пива у бурад“ и набавку машине, капацитета 4.000 боца на час, „која ће истовремено вршити и пастеризацију и етикетирање и омогућити да се ради у једној, уместо у три смене“. Ова реконструкција требало је да омогући Погону да, 1961. године, повећа капацитет на 25.000 хектолитара пива годишње.

Упоредо са повећањем капацитета, чињени су напори и постижани значајни резултати и у проширивању тржишта. Већ улето 1959. године могло је да се констатује да је Погон, „за релативно кратко време од обнављања рада...“, постигао врло добре резултате“. Овакав закључак проистекао је отуда што је нишко пиво постајало „све траженије на тржишту, иако је од реализације првих количина... протекло мање од годинне и по дана“. Нешто касније, тржишна инспекција Народног одбора општине упутила је узорак пива Хигијенском институту Србије у Београду на анализу „ради утврђивања његовог квалитета по југословенском стандарду за пиво“. Налаз Института био је више него повољан: „Нишко пиво 100% одговара југословенском стандарду“. Ово је било потребно због тога што су „многи љубитељи пива, чак и они који су себе сматрали за добре познаваоце његовог квалитета, често били склони да тврде како пиво Нишке пиваре... заостаје за производима реномираних пивара“. Сада је било јасно да су све сумње у квалитет нишког пива биле неосноване.

Коначни резултати ованвог развоја Погона били су изванредни: из године у годину он је израстао у све значајнијег произвођача пива не само за потребе Ниша, већ и за потребе знатно ширег подручја.

Број запослених и производња у Пивари „Београд“ – Погон Ниш
од 1958. до 1962. године

Година	Број запосл.	Базни индекс	Произв. у хект.	Базни индекс
1958.	79	100	11.985	100
1959.	—	—	18.008	150
1960.	85	108	23.848	199
1961.	84	106	25.714	215
1962.	81	103	24.610	205



Уробар нуба

Производња је, захваљујући набавци нове опреме и повећању капацитета, расла толико брзо да је за пет година више него удвостручена. Насупрот томе, број запослених – захваљујући такође новој и савременој опреми – повећан је само за три одсто. Очигледно, машине су све више замењивале људски рад. Само машина за пуњење и паковање боца омогућила је Погону „да смањи радну снагу од 25 на 10 радника, а пунила је 100.000 боца пива дневно, тј. „скоро четири пута више од старе машине“. Резултат свега тога било је повећање продуктивности рада: 1958. године произведено је 151,7, а 1961. године – 306,1 хектолитар пива по раднику годишње. То значи да је продуктивност рада удвостручена. У овом периоду и спољни и унутрашњи изглед Погона поста је „неупоредиво бољи од ранијег“, док су „добра организација посла и модерне машине допринели да пиво Нишке пиваре освоји потрошаче широм наше земље, а нарочито на југу до Куманова, на западу до Трстеника и на истоку до Неготина“.

У целини, период пословања у оквиру Пиваре „Београд“, значио је не само обнову рада Пиваре у Нишу, већ и њену афирмацију на знатно ширем подручју него икада раније. То је био период осавремењавања средстава за рад, која су производњу пива до те мере стандардизовала да се више није могло говорити о његовом лошем квалитету у односу на друге пиваре. Тиме је, коначно, престао и резервисан став угоститељских предузећа и других потрошача према Пиавари „Београд“ – Погон Ниш, тако да је то био и период потпуне консолидације.

ПИВАРА „НИШ“. – Успешно пословање створило је предуслове да се Погон, јуна 1962. године, издвоји у самосталну радну организацију која је наставила да послује као Пивара „Ниш“. Одмах после тога, за директора је изабран Хрстивоје Стојиљковић, а убрзо су почеле и припреме за даљу реконструкцију. Циљ реконструкције био је повећање производње пива „за сто вагона годишње“, тј. на 35.000 хектолитара. Притом се полазило од веома важне претпоставке: да је тржиште било обезбеђено, јер је само Ниш почео да „троши преко 50 одсто производње“. Таква коњунтура, већа него икад раније, донела је и одговарајуће финансијске ефекте: у првој години после осамостаљивања остварена је рекордна производња од 30.433 хектолитра и скоро цела ова количина била је реализована, јер је радна организација, по завршном рачуну имала „минималне залихе“. Потражња пива 1963. године била је, у ствари, толико велика да је Пивара „доносила пиво из Београда да би под-



*Издазак пива из
нишке пиваре*

мирила све потребе потрошача", јер су њени капацитети били „искоришћени до максимума". Проблем је, дакле, био произвести, а не пласирати толике количине пива.

С обзиром на то да је, због привредне реформе и изменених услова привређивања, било немогуће реализовати програм реконструкције – пажња у пословању усредсређена је у два правца: да се, без повећања производних капацитета, обезбеди пораст производње и задовоље потребе тржишта и да се, одговарајућом расподелом дохотка, обезбеде сопствена средства за реконструкцију. Оба ова вида активности вођена су доследно и веома успешно. Отуда је период до 1965. године био карактеристичан, пре свега, „по изналажењу организационих решења и унутрашњих резерви", како би се производња повећала „што потпунијим искоришћавањем расположивих капацитета и уређаја". И заиста, од 1963. до 1965. године, производња је – без пријема нових радника – повећана са 30.433 на 40.991 хектолитар пива годишње. Овакво повећање производње и продуктивности рада пратила је и веома рационална политика расподеле дохотка. У условима када је тржиште било „наклоњено Пивари, људи у њој били су реални, па, при расподели чистог дохотка, нису водили рачуна само о личним дохоцима, већ и о фондовима, о даљем повећању производње и будућности предузећа". Захваљујући томе, пропорције расподеле „потпуно су обрнуте према стању од пре неколико година": до осамостаљивања, у фондове је издвајано 25 одсто чистог дохотка; 1963. године тај износ је повећан на 50, а 1966. године на 76 одсто. Такво понашање, како у погледу повећања продуктивности рада, тако и у погледу расподеле чистог дохотка, било је у складу са интенцијама привредне реформе.

Оваква политика оспособила је Пивару да, и у отежаним условима привређивања – који нису успорили пораст потрошње пива – приступи веома значајним инвестиционим улагањима. Та инвестициона улагања била су неопходна због тога што је Пивара, 1965. године, имала основна средства чија је набавна вредност износила једва 2,4 милиона динара од чега је 944.000 динара, или 39 одсто, било отписано. Али, већ 1966. године, ситуација је почела да се мења. Прво је пуштена у пробну производњу нова варијанта, која је омогућила да тржишту буде испоручено „двоструко више пива" него дотад. Након тога, као „уско грло" почела је да се „јавља точионица". Због тога су одмах предузете мере за набавку уређаја, а чланови колектива – док уређаји нису стигли – прихватили су обавезу да у точионици, наместо дотадашње две, уведу и трећу смену и да тиме почну да точе „по 30.000 боца пива више". Већ 1967. године, за Пивару је могло да се каже да у најмању руку „доживљава



Истовар пива на
терену

препород". Јер, она је ушла у такве „инвестиционе подухвате“ да је, у сваком погледу, израсла „у сасвим новог и великог произвођача пива“. У мају је, на пример, била завршена зграда за нову флаширницу и подрум „за сазревање пива“. Уз то, почео је „да ради нов вариони подрум“, а била је у току и „монтажа новог парног котла на мазут“. Најзад, очекивало се да, стигне нова машина за точење пива у флаше“, а припремано је и монтирање другог дела нове варионице. У ове и друге објекте, само те године, уложено је око осам милиона динара, при чему је набавна вредност основних средстава повећана на близу 9,6 милиона динара. Од ове вредности било је описано 1,5 милиона динара, или 16 одсто, што је значило да је теничка опремљеност, у односу на 1965. годину, знатно повећана.

Овим инвестиционим улагањима отклоњена су „уска грла“ производње. Отклањањем „уских грла“, решена су два крупна питања. Прво, радни људи Пиваре „оспособили су се за потпуно коришћење свих капацитета“, а то значи и за даље повећање производње. Друго, убрзан је технолошки процес, побољшан је квалитет и повећана стабилност, тј. трајност пива. Све то довело је, коначно, до изванредних резултата пословања.

Број запослених и производња у Пивари „Ниш“ од 1963. до 1968. године

Година	Број запосл.	Базни индекс	Произв. у хектол.	Барни индекс
1963.	82	100	30.433	100
1964.	83	101	33.795	111
1965.	85	104	40.991	135
1966.	87	106	56.208	185
1967.	92	112	64.527	212
1968.	107	130	93.701	308

Десетогодишњицу обнављања, Пивара је дочекала потпуно преображена. Тај преображај огледао се у двојак смислу: у техничкој опремљености и резултатима пословања. Набавна вредност основних средстава, 1968. године – када је завршено „проширење капацитета варионице и лежног подрума“ – износила је близу 11,5 милиона динара, а физичка способност оруђа за рад 84,8 одсто, што је било знатно више од просека радних организација



*Истобар пиба на
терену*



Награде за квалитет
у Женеви 1972.



Са фечаног отварања
IV спортских игара
пиварских радника
Југославије у Београду



Сопствени транспорт

ове врсте у Србији и Југославији. У погледу дохотка по запосленом, који је износио 63.178 динара, Пивара је такође предњачила у односу на друге радне организације ове врсте у Републици и читавој земљи. Овакви резултати произишавали су отуда што је у читавом овом периоду одржан континуитет у развоју, чије је основно обележје било повећање производње уз незначителан пораст броја запослених, тј. повећање продуктивности рада: до 1967. године, производња је – у односу на 1963. годину – више него удвостручена, док је број запослених повећан само за 12 одсто. Тао се, у време своје десетогодишњице, Пивара „Ниш“ уврстила у ред бољих индустријских предузећа ове врсте у земљи.

Пуштањем у погон нових објеката, 1968. године, наступио је нов период у развоју Пиваре: почела је да постаје не само фактор повећања производње, већ и фактор повећања запослености. Ту промену омогућила су даља инвестициона улагања, која су постала не само стална, већ и све осмишљенија. У томе је посебно карактеристичан период од 1972. до 1975. године, када је урађен и делом реализован нов инвестициони програм. Овај програм састојао се од две фазе: у првој је требало да буде изграђена флашара, а у другој – варијација пива. Претходно, 1972. године, Пивара је постала Основна организација удруженог рада „Инекса“ из Београда. Циљ овог удруживања био је двојак: због повећања капацитета, требало је да се разреши проблем даљег проширења тржишта, с једне, и да се затвори финансијска конструкција прве фазе инвестиционих улагања, с друге стране. Исте године, купљена је опрема и отворена савремена лабораторија. Тиме су створени услови за изradу хемијских и микробиолошких анализа, које су неопходне за праћење квалитета пива. Потом је набављено осам резервоара, капацитета 700 хектолитара, чиме је капацитет лежних и вреоних подрума повећан на 22.000 хектолитара пива. У овом периоду изграђена је и савремена флашара са магацинским простором. Линија за отакање пива била је капацитета 25.000 боца на час. Осим тога, опремљено је одељење за филтрирање пива, капацитета 300 хектолитара на час, а набављени су и нови друк–танкови, капацитета 2.300 хектолитара. У међувремену, 1972. године, увежена је савремена опрема за фабрику сокова, што је оцењено као „добар пословни потез“. Запошљавајући 30 радника, фабрика је обезбеђивала „висок квалитет“ сокова од поморанџе, лимуна, боровнице, вишње, рибизле и другог воћа, а трговинске и друге радне организације „показале су велико интересовање за производни програм нове фабрике“.



Дегустација пива

У ову и другу пратећу опрему колектив је уложио око 80 милиона динара. Како су највећи део улагања чинила сопствена средства, било је очигледно да су финансијској способности за овако крупне подухвате „допринеле године штедње и одрицања“, тј. период од 1963. до 1967. године. Било како, Пивари је омогућен „даљи бржи економски развој“, који се, пре свега, огледао у „проширењу производних капацитета и увођењу нових производа у процесу продукције“.

Улогу радне организације која представља фактор повећања производње и запослености, Пивара је играла веома успешно: у периоду од 1968. до 1974. године производња је повећана са 93.701 на 190.442 хектолитра, или за 103, а број запослених са 107 на 186, или за 74 одсто. Овај пораст, без изузетака, био је основно обележје пословања из године у годину.

Број запослених и производња у Пивари „Ниш“ од 1968. до 1974. године

Година	Број запосл.	Базни индекс	Произв. у хектол.	Базни индекс
1968.	107	100	93.701	100
1969.	121	113	101.069	108
1970.	144	135	127.125	136
1971.	158	148	145.642	155
1972.	172	161	170.126	182
1973.	179	167	183.738	196
1974	186	174	190.442	203

Ако је за 1968. годину обележје представљао податак да је број запослених, први пут у историји, премашио 100, за 1969. годину обележје је представљао податак да је производња пива, опет први пут у историји, премашила 100.000 хектолитара. Ако је за 1970. годину обележје представљао податак да је, први пут у историји, остварен извоз пива, за 1972. годину обележје је представљао податак да је, опет први пут у историји, Пивара „Ниш“ добила светска признања: на селекцији у Женеву пиво „Синђелић“ добило је златну, а пива



Пословна сарадња
фирме „Enzinger“

„Наисус“ и „Медијана“ – сребрне медаље. Тако је скоро свака година представљала обележје са становишта запошљавања, производње, извоза и афирмације.

На крају овог периода, 1975. године, Пивара „Ниш“ добила је новог директора. То је био Милан Живчић, дипломирани економиста.

Крај овог и почетак наредног петогодишњег периода био је различит у односу на раније периоде: после 16-тогодишњег перманентног пораста потрошње и производње, дошло је до нагле промене. Смањење потрошње, које је било карактеристично за читаву пиварску индустрију, довело је, 1975. у односу на 1974. годину, до смањења производње за 58.667 хектолитара или за 31 одсто. С обзиром на то, Друштвеним планом општине Ниш за период од 1976. до 1980. године предвиђено је „повећање производње пива са 132.000 хектолитара у 1975. на 213.000 хектолитара у 1980. години“ и повећање производње безалкохолних пића са 15.000 на 36.000 хектолитара, „уз даљу реконструкцију и модернизацију производних капацитета“. Радило се, у ствари, о две врсте напора: за повећање производње пива на раније достигнути ниво и за окончање прве фазе реконструкције, тј. за довршење линије за отакање пива.

Ове циљеве није било лако постићи. Отуда је период смањења производње, који је трајао четири године, био испуњен разним активностима, од којих су неке биле статусног карактера. Поред осталог, 1977. године, Пивара се издвојила из радне организације „Инекс“ у Београду. Разлог за то лежао је у чињеници што је колектив дошао до закључка да су ефекти, очекивани у време удруживања, углавном изостали. То се нарочито односило на проширење тржишта и повећање пласмана. Тражећи даље решење за производне проблеме, Пивара је, 1979. године, ушла у састав Агрокомбината „Ниш“ у Нишу. Основни интерес за то нашао је у томе што је, пословним повезивањем, обезбедила снабдевање основном сировином, јечмом, и што је олакшала пласман пива у веома развијеној трговинској мрежи. Уз ове промене, у које треба укључити и избор новог директора — Милоша Савића, дипломираног економисту, 1979. године – планска очекивања су остварена.

Над је реч о производњи, она је – у складу са порастом потражње – постепено повећавана. Производња из 1974. године достигнута је и премашена 1979, а наредне, 1980. године, достигла је 246.145 хектолитара пива. То је било за 29 одсто више него 1974. године и значило је да су планска очекивања не само остварена, већ и премашена.



Добијене спортске
медаље

Број запослених и производња у Пивари „Ниш“
од 1974. до 1980. године.

Година	Број запосл.	Базни индекс	Произв. у хектол.	Базни индекс
1974.	186	100	190.442	100
1975.	212	114	131.775	69
1976.	203	109	136.896	72
1977.	207	111	172.741	91
1978.	215	116	169.923	89
1979.	221	119	219.375	115
1980.	223	120	246.145	129

Окончањем радова, везаних за изградњу линије за отакање пива, извршен је и план реконструкције. На тај начин, рачунајући и капацитет раније изграђене линије, укупан капацитет паковања повећан је на 500.000 хектолитара пива годишње. Тај капацитет био је рекордан, а истовремено и двоструко већи од оптималних могућности производње, које су износиле 260.000 хектолитара пива годишње. С обзиром на то, производни капацитети, тј. варионица, постали су „уско грло“ и онемогућавали су потпуно коришћење линије за отакање пива. У таквој ситуацији, потреба за извршење друге фазе реконструкције постајала је све неопходнија.

Почетак наредног планског периода, од 1981. до 1985. године, протекао је у знаку даљег повећања запослености и производње. Са 233, колико је износио 1981, број запослених 1982. године повећан је на 245. У међувремену, производња је повећана са 257.609 на 288.500 хектолитара и надмашила је оптималне могућности. То повећање није било резултат нових инвестиционих улагања, јер је велика инфлација чинила своје, па је постало немогуће финансирати изградњу варионице. Уместо тога, приступило се реконструкцији постојећих капацитета и повећању запослености и производње, као и рационалнијем пословању само по тој основи. Поред осталог, реконструисана је котларница, чиме је омогућена њена преоријентација са мазута на потрошњу гаса. Ради стварања сировинске основе, уложена



Добијене спортске
медаље

су значајна средства у Бачком Петровцу за производњу хмела. Тиме је решено питање снабдевања овом сировином у наредних 15 година. У овом периоду реконструисана је и стара линија за отакање пива, затим варионица и уређаји за хлађење, а урађени су и пројекти и урбанистички план за нову варионицу. Тиме су створени сви предуслови за изградњу варионице и повећање капацитета производње на 500.000 хектолитара пива годишње.

Услови привређивања постајали су, међутим, све отежанији. После периода повећања производње, поново је – попут 1975. године – наступио период смањења потрошње пива. Као последица тога, 1983. године, производња пива опала је на 247.910 хектолитара или за 14 одсто у односу на претходну годину. Тражећи решења за повећање пласмана, Пивара је – те године – обновила извоз пива у Бугарску: извезла је 3.751 хектолитар.

Пивара „Ниш“ представља радни колектив од 226 чланова. Међу њима, 72 припадају Савезу комуниста, а 32 су у радном односу од обнављања рада Пиваре 1958. године. Производни програм чине четири врсте пива – „Наисус“, „Медијана“, „Нишко црно“ и „Синбелић“ – и четири врсте сока: од наранџе, вишње, мешавине вишње и јабуке и мешавине вишње и крушке. Оптимални капацитет производње пива износи 290.000, а сокова 10.000 хектолитара годишње. Укупан приход достиже износ од око 600 милиона динара годишње и обезбеђује солидну базу како за проширење материјалне основе рада, тако и за доста добар лични и друштвени стандард. То потврђује, поред осталог, и податак да просечни месечни нето лични доходак износи 13.930 динара. У прилог томе иде и чињеница да је, у периоду од 1976. до 1984. године, купљено 27 станова, а да сваке године близу 50 чланова колектива добија кредит за индивидуалну стамбену изградњу. Сви чланови колектива добијају топли оброк, а да за њега плаћају само по 10 динара дневно, итд.

У години великог јубилеја, када се обележава 100-годишњица настанка Пиваре, руководећу екипу у њој чине Милош Савић, директор, Душан Петровић, руководилац техничког, Драгиша Јевремовић, руководилац економско-финансијског и Томислав Петровић, руководилац сектора за опште, правне и кадровске послове, Блажа Дризић, шеф продаје, Драган Радојковић, шеф набавке, Пејчић Слободан, шеф „Транспорта“, Драган Ђурковић, шеф рачуноводства а Радички савет – Радован Живадиновић, председник Бранко Ђунишић, потпредседник и Драгица Станковић, Гордана Ранђеловић, Божидар Ђорђевић, Милан Јоцић, Љубиша Костић, Томислав Илић, Властимир Анђелковић, Хосиб Хасановић, Чедомир Недељковић, Милован Парезановић, Славко Илић, Бошко Стевић и Миливоје

Вучковић, чланови. Овој екипи, могу се додати Милан Јањић, секретар Основне организације Савеза комуниста, Златко Милосављевић, председник Организације Синдиката и Живорад Голубовић, председник Организације Савеза омладине, као и Радомир Палибрн, председник Самоуправне радничке контроле. Сви они делају јединствено, спроводећи јасну политику развоја: створити услове за изградњу варионице, а самим тим и за повећање производних капацитета на 500.000 хектолитара пива годишње, више него икад раније.

За обележавање јубилеја, дугог читав један век, за које време је Пивара шест пута мења назив и једном престајала да ради, побринуо се Одбор за прославу, који чине: Томислав Петровић, председник, и Блажа Дризић и Драгиша Јевремовић, чланови.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

ЛИТЕРАТУРА: Јаша Грешевић: „Индустрија Србије и Црне Горе“, Загреб, 1940; Мих. Т. Палигорић: „Економско-културна историја Ниша“, Ниш, 1937; група аутора: „Производне снаге НР Србије“, Београд, 1953; Рудник угља Алексинац: „Десет година радничког самоуправљања 1950–1962“, Ниш, 1960. и Севделин Андрејевић: „Економски развој Ниша“, Ниш, 1970.

АРХИВСКА ГРАЂА: Историјски архив Ниш (УНИ I–45, II–515. и 651, III–1200. и 1246, V–1681. и 66. VIII–2064, X–3191, XII–3639. и 3777, XVII–66, УНТ X–2358, КРИН–8137, ПУ и Управа производних и комуналних предузећа); Архив Србије (МУД–С I–103. за 1881.), Архив Југославије (65–450–1167. и 484–1202).

ЧАСОПИСИ: „Гласник Министарства финансије“, Београд, бр. 26. за 1883; „Отаџбина“, Београд, бр. књ. XVIII за 1888; „Економист“, Београд, бр. 9–10. за 1930; „Нишки привредни гласник“, Ниш, бр. 6. за 1954. и „Лесковачки зборник“, Лесковац, бр. 13. за 1973.

ЛИСТОВИ: „Трговина“, Ниш, 29. април, 6. јун и 3. октобар 1910; „Напредак“, Ниш, 2. јул 1920; „Привредни лист“, Ниш, 8. септембар 1923; „Нишки гласник“, Ниш, 2. јануар, 1. 20. и 25. март и 30. септембар 1925. и 8. април 1928; „Нишка слободна трибуна“, Ниш, 6. април 1930; „Нишки нови лист“, Ниш, 19. децембар 1936; „Ново време“, Београд, 26. март 1942; „Народни лист“, Ниш, 29. новембар 1947. и „Народне новине“, Ниш, 1. јул, 26. новембар и 3. децембар 1949, 29. новембар 1950, 22. децембар 1951, 17. јануар, 1. август, 7. новембар и 12. децембар 1953, 28. јул 1956, 22. март, 1. мај и 13. септембар 1958, 29. септембар и 3. октобар 1959, 27. август 1960, 17. март 1962, 13. април 1963, 14. мај 1966, 20. мај 1967, и 1. новембар и 1. децембар 1972.

ОСТАЛО: „Извештај о раду и стању индустрије у 1912. и 1913. години“, Београд, 1914, „Службени лист Моравске бановине“, Ниш, бр. 16. за 1930; „Службени гласник Србије“, бр. 18, 26. и 44. за 1946; Служба друштвеног књиговодства – Филијала Ниш: Анализе завршних рачуна привредних организација у општини Ниш за 1963. и 1968; Материјал „Инвестициона политика у области индустрије у периоду од 1965. до 1968. године“, разматран на седници Привредног већа од 15. априла 1966; „Друштвени план општине Ниш 1976–1980“, Ниш, 1977; реферат о постанку и развоју Пиваре „Ниш“ поводом 10–годишњице обнављања рада и подаци Пиваре „Ниш“.

Издавач

ПИВАРА „НИШ“ У НИШУ

Редакциони одбор

МИЛОШ САВИЋ, ТОМИСЛАВ ПЕТРОВИЋ
и РАДОВАН ЖИВАДИНОВИЋ

Текст

СЕВДЕЛИН АНДРЕЈЕВИЋ

Сарадник при писању текста

ТОМИСЛАВ ПЕТРОВИЋ

Технички уредник

БОЖИДАР МАРКОВИЋ

Тираж 1.000 примерака

Штампа

ГРО „ПРОСВЕТА“ – НИШ

